

DOŚWIADCZENIE W SZKOLENIU PRACOWNIKÓW SOCJALNYCH W ZAKRESIE USŁUG SOCJALNYCH

Svitlana Czerneta

*doktor nauk pedagogicznych, docent,
docent Katedry Pracy Socjalnej i Wyższej Szkoły Pedagogicznej
Wschodnioeuropejskiego Narodowego Uniwersytetu
im. Lesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)
e-mail: svetlanachernetasu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9939-7591*

Streszczenie. W artykule skoncentrowano się na problemie przygotowania pracowników socjalnych do pracy w służbach społecznych w oparciu o analizę dotychczasowych doświadczeń. Nacisk kładzie się na wyodrębnienie trzech dużych grup krajów w kontekście szkolenia pracowników socjalnych: 1) po studiach; 2) należą do krajów Europy Wschodniej, w których na różnych poziomach opracowano różne rodzaje szkoleń (pierwszy poziom reprezentowany jest przez szkoły średnie, które przygotowują dla sektora usług społecznych; poziom drugi - kolegia z czterema latami studiów; poziom trzeci, wyższy, reprezentowany przez wydziały polityki społecznej, socjologii, pracy socjalnej uczelni); 3) szkolenia prowadzone są głównie na uczelniach, jednak grupa ta nie jest jednorodna. Wyróżnia się trzy modele szkolenia, obejmujące szkolenie przez 2, 3-4 i 5 lat.

Analizowany jest system doskonalenia zawodowego pracowników socjalnych w rozwiniętych krajach świata i na Ukrainie. Stwierdzono, że Anglia, Austria i Stany Zjednoczone mają dobrze rozwinięte systemy kształcenia specjalistów w zakresie pracy socjalnej, istnieją systemy wielopoziomowe, które dają możliwość uzyskania doktoratu z pracy socjalnej. System kształcenia pracowników socjalnych, nauczycieli i animatorów w Szwajcarii jest głównie na poziomie średniego szkolnictwa zawodowego. Łotwa, Litwa i Białoruś mają stosunkowo "młode" systemy szkolenia pracowników socjalnych i nauczycieli. Istnieje możliwość uzyskania tytułu licencjata i magistra w zakresie pracy socjalnej, co daje krajom zarówno możliwość tworzenia korpusu dydaktyczno-badawczego w zakresie pracy socjalnej, jak i pedagogiki społecznej.

Słowa kluczowe: praca socjalna, uczelnie wyższe, kształcenie zawodowe, pracownicy socjalni, specjaliści pracy socjalnej.

FOREIGN EXPERIENCE IN TRAINING SOCIAL WORK SPECIALISTS OF SOCIAL SERVICES

Svitlana Cherneta

*Candidate of pedagogical sciences, associate professor
Associate Professor of the Department of Social Work and Pedagogy of the Higher School
Lesya Ukrainka Eastern European National University, (Lutsk, Ukraine)
e-mail: svetlanachernetasu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9939-7591*

Abstract. The problem of training specialists in social work for social services based on the analysis of foreign experience is actualized in the article. The focus is on identifying three large groups of countries in the context of training of social workers: 1)

extracurricular; 2) belong the countries of Eastern Europe, in which a mixed type of training at different levels have been developed (the first level is represented by middle (secondary) schools that train specialists for the field of social services; the second level is colleges with four years of study; the third, higher level, which is represented by the faculties of social policy, sociology, social work of universities), both university and extracurricular; 3) training is conducted mainly in universities, however, this group is not homogeneous. Three models of training, involving training for 2, 3, 4 and 5 years are allocated.

The system of professional training of social workers in the developed countries of the world and Ukraine is analyzed. It has been found that England, Austria, the United States have well-developed systems of training for specialists of social work, the multilevel systems have developed here that allow the receiving of doctoral degrees in the field of social work. The system of training social workers, teachers and animators in Switzerland takes place mainly at the level of the secondary special education. Latvia, Lithuania and Belarus have relatively "young" systems of training for social workers and teachers. It is possible to obtain the bachelor's and master's degrees in the field of social work, which provides countries with both the opportunity to create a teaching and research corps in the field of social work and social pedagogy.

Keywords: social work, institutions of higher education, professional training, social workers, specialists of social work.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Світлана Чернета

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи

Східноєвропейського національного університету

імені Лесі Українки, (Луцьк, Україна)

svetlanachernetasu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9939-7591

Анотація. У статті актуалізується проблема підготовки фахівців із соціальної роботи до соціальних послуг на основі аналізу зарубіжного досвіду. Увага акцентується на виокремленні трьох великих груп країн у контексті підготовки соціальних працівників: 1) позауніверситетська; 2) належать країни Східної Європи, в яких розвинений змішаний тип підготовки на різних рівнях (перший рівень представлений середніми (вторинними) школами, які готують фахівців для сфери соціальних послуг; другий рівень – коледжі з чотирирічним навчанням; третій, вищий рівень, представлений факультетами соціальної політики, соціології, соціальної роботи університетів), як університетський, так і поза університетський; 3) підготовка ведеться в основному в університетах, однак, ця група не є однорідною. Виділяють три моделі підготовки, що передбачають навчання протягом 2-х, 3-4-х і 5-ти років.

Аналізовано систему професійної підготовки соціальних працівників у розвинених країнах світу й Україні. Виявлено, що Англія, Австрія, США мають добре розвинені системи підготовки фахівців з соціальної роботи, тут склалися багаторівневі системи, що дають можливість отримання ступеня доктора в галузі

соціальної роботи. Система підготовка соціальних працівників, педагогів та аніматорів в Швейцарії відбувається, в основному, на рівні середньої спеціальної освіти. Латвія, Литва і Білорусь мають порівняно «молоді» системи підготовки соціальних працівників і педагогів. Можливо отримання ступенів «бакалавра» та «магістра» в галузі соціальної роботи, що забезпечує країни як можливістю створення викладацького, так і дослідницького корпусу в галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки.

Ключові слова: соціальна робота, заклади вищої освіти, професійна підготовка, соціальні працівники, фахівці із соціальної роботи.

Actuality of theme. It is traditionally believed that an indicator of democratic society is the level of social policy of the state, which would meet international standards.

Recently, we have seen a sharp increase in the number of people in need of social assistance and support, the emergence of such groups in Ukrainian society: the poor, young people with various manifestations of deviant and antisocial behavior, homeless people, victims of domestic violence and others. This has necessitated a rethinking of the role of social services in people's lives and changes in the entire system of their provision, as well as the training of social workers capable of providing them.

In creating and improving the system of professional training of social workers use the rich foreign experience of training social workers and experience of social work, developed over decades in higher education in Ukraine, which will allow a deeper understanding of the specifics of social work, prevent mistakes in training social workers in our country. , to introduce into teaching the basic concepts that have stood the test of time.

The purpose of the article is to analyze the system of training specialists in social work in foreign countries and to determine the basic patterns.

Analysis of previous research. The problem of training future specialists in social work is quite relevant for the theory and practice of modern social work. These questions were studied by such scientists as O. Bartosh, O. Bezpalko, N. Horishna, I. Zvereva, Z. Kiyanytsia, V. Polishchuk, L. Romanovska, G. Skachkova and others.

Presentation of the material. The modern system of professional training of social workers in Ukraine is at the stage of its development. One of the important factors that influenced her is the dissemination of foreign experience of social work.

Today in the world there is a great variety of educational institutions that provide training for social workers and social educators. M. Yefimova emphasizes that education in the field of social work in different European countries can be part of vocational education, part of higher education, a separate and integrated part of university education. Although practical for all European countries is characterized by the process of academic education, most social workers and teachers undergo extracurricular training, mainly in vocational schools (*Solodyankina O.V., Efimova N.N., 2014*).

It is interesting for our study to single out three large groups of countries in the context of training social workers (*Coordinated, 1995. p. 17*) (Table 1).

The type of training of the first group is extracurricular. The second group includes Eastern European countries, which have developed a mixed type of training at different levels (the first level is represented by secondary (secondary) schools that train specialists in the field of social services, the second level - colleges with four years of

study, the third, higher level, represented by faculties social policy, sociology, social work of universities), both university and extracurricular. In the countries of the third group, training is conducted mainly in universities, however, this group is not homogeneous. There are three models of training, involving training for 2, 3-4 and 5 years.

Table 1
European countries where social workers are trained

Countries	Features of training of specialists in the social sphere
1 the group	
Austria	Training takes place in eight schools of social work. There are three summer programs.
Belgium	Social workers study in 23 vocational colleges.
Germany	The training is carried out on the basis of 82 schools of social pedagogy and social work, including public and private educational institutions.
Netherlands	The training of social workers is integrated in four major universities.
France	Training is conducted in vocational schools and regional institutes according to a three-year program.
2 the group	
Czech Republic	Training is carried out on two levels.
Hungary	Training takes place on three levels.
Poland	Training is provided by schools of social work (term of study - 2.5 years), faculties of colleges, five universities (term of study - 5 years).
Bulgaria	The initial training of social educators and social workers, which was reorganized in the 1970s, is conducted in private and public universities and in two medical schools.
Greece	Training of social workers takes place over a period of 3.5 years as part of technological education.
Norway	Training is provided at colleges and universities in Grendheim.
Denmark	The training takes place in independent schools of social work and through an experimental program, together with the School of Social Work in Copenhagen and the University of Alberg, which produces masters.
3 the group	
Italy, Slovenia, Spain	There are vocational schools where you can get a bachelor's degree.
Estonia, Iceland, Sweden	Training is carried out at the faculties of social work at universities. To obtain a bachelor's degree requires training for an average of 3-4 years
England	To obtain a bachelor's degree requires training 2 years.
Finland	Training takes place over 5 years.

Educational training programs for social workers and teachers usually include theoretical and professional knowledge, practical and research skills. In Finland, Sweden and Iceland, the greatest attention in the training process is focused on the formation and development of research skills of social workers. The division into general and special

disciplines, theory and practice in educational and professional training programs in each country is different. Thus, future social workers gain theoretical knowledge in the study of disciplines "psychology", "medicine", "sociology", "social policy", "history of social work", "methods of social work", "civil law" and so on. Additional disciplines include "statistics", "foreign languages", "music", "sports", "art", "home economics", "philosophy".

As for the ratio of general and special training, in some countries it is first students for 2-3 semesters receive basic knowledge, and then - special. At the same time, a special role is given to practical training. For example, in Finland, Denmark, practice takes from 20%, in England, France, Ireland - up to 50% of study time. The proportion is quite common - 70% of theory and 30% of practice.

In Austria, the training of social workers and educators involves the study of theoretical subjects, project-based learning and practice. Theoretical training includes the study of subjects of two blocks - humanities and social sciences: psychology, pedagogy, social medicine, law, sociology, economic and social policy, social philosophy. The second block focuses on special subjects: the theory of social work, methods of social work, administration, research methods, applied research, the dynamics of group development, arts, crafts and more. Each semester, students in groups of 6-11 people work on a creative project. The curriculum provides for 4 months of practice, one of which should be conducted in an institution of social protection of children and youth, the second month is devoted to work with the adult population. The remaining two months of practice are held in institutions of the students' choice (*Brouns H.J., Kramer D. 1986, p. 55*).

In Germany, there is a hierarchically organized, differentiated structure of professional training of social educators at four educational and professional levels: pre-vocational training, the level of vocational schools, the level of secondary special education, the level of higher education (*Romanovska L., 2013*).

The most common types of free economic zones are universities and higher special schools. Universities have traditionally had priority in research and the award of academic titles of professor and habilitated doctor of science, with the right to teach in higher education. Higher special schools have mainly economic, agricultural, socio-pedagogical orientation, as well as a narrower specialization compared to universities, applied nature and a shorter period of study (3-4 years). Integrated higher education institutions have combined all types of free economic education and educational degrees, ensuring continuity and the possibility of continuing education until obtaining a scientific degree. Most social educators and social workers in Germany are educated in higher special schools.

L. Romanovska emphasizes that higher social education in Germany has its own specifics, which consists, firstly, in the practical orientation of education (the presence of different types of practices and project-based learning); secondly, integration, which combines the training of social educators and social workers (creation of integrative forms of education, disciplines, courses); third, the distribution of basic and basic education; fourth, the distinction in the training of specialists for scientific and practical areas (certified specialists with the right to teach in freelance and research conduct training in universities; practitioners - in higher special schools) (*Romanovska L., 2013*).

Of particular interest for our study is the experience of training social professionals in the UK and USA. N. Korolyova, comparing the content of professional

training of social workers for educational institutions in Great Britain and the USA, came to the conclusion that it is based on an interdisciplinary systemic approach taking into account racial, ethnic and gender diversity. Programs are developed taking into account the principle of extra disciplinary integration, in-depth special training in accordance with specialization and specific professional tasks. The combination of theoretical training with practical activity is successful; focus on the social order and the needs of the labor market in the formation of human resources. The difference is that the main principle in the training of social workers in the UK is the focus of the content on the prevention of adversity, preventive care. In turn, in the United States the emphasis is on the therapeutic aspect, when there is a "treatment" of an existing problem (*Kozubovsky V.V., 2004*).

In the United Kingdom, the structure of social work training is a multi-level system in which the first four levels are undergraduate social workers who directly provide customer service in various social institutions. The fifth to sixth degrees are certified social workers who have been trained in universities or colleges.

Training of certified specialists in the social sphere is determined by the Central Council for Education and Training in Social Work, which managed to streamline educational standards, distribution of government orders and grants for research in the field of social work, licensing of social work faculties, centralization of diplomas. on awarding qualifications to graduates (*Kozubovsky V.V., 2004*).

The Central Council has developed standard requirements that should guide the organization of the educational process in all educational institutions that train social workers. However, these rules do not form a strictly defined model of teaching, they emphasize the criteria for accreditation of students, while encouraging a flexible approach to the organization of the educational process and a variety of forms and methods of teaching.

Most UK freelancers do not train general social workers. The following disciplines are required: general, age and social psychology, sociology, physiology, social policy, social structures, management, law, social legislation, theory and practice of social work, philosophy of social work, ethics, computer science, etc. Due to the choice of special courses, students have the opportunity to choose a specialization in accordance with future professional activities: with children and adolescents; with offenders and prisoners; with patients (in the health care system); with people with disabilities; with the elderly; in the community; in the system of social protection (*Kornyushina R.V., 2004*).

In France, the training of social workers is carried out at the level of secondary special and higher education. Most educational institutions belong to the non-governmental sector, where up to 3/4 of students study. The content and directions of social education in France are influenced by the Education Code, the Code of Social Activities and the Family, National and Regional Social Education Schemes, and training programs for social professionals in various specialties.

Higher education for social workers in France is twofold: higher professional education of the first and second cycle, which has two levels. Second-cycle training is available to those with a first-cycle higher professional education and three years of professional experience in social work. Only a second-cycle higher education degree makes it possible to apply for administrative positions and career advancement. In educational and professional training programs for social workers, special attention is

focused on the study of professional and special disciplines, respectively, less - on the educational components of general education, humanities and socio-economic training. French educational institutions focus on the training of social workers of narrow specialization: social assistance (l'assistance sociale), specialized education (l'éducation spécialisée), animation (l'animation) (*Kovchina I.M., 2001*). The basic subjects of training are the following educational components: social economy; structure of social work institutions; social environment; relationships between people; health, hygiene and medical and social protection of the population (*Kashpyreva T.B., 2004*).

In the United States, there is a profession of "social worker" whose clients are people in need: minors, families with problems raising children, single, difficult adolescents, offenders, guardians and children whose parents have died, people elderly people, emigrants and representatives of national minorities and others.

In the 1970s, the United States adopted a six-level scale of professional qualifications - two levels of pre-vocational and four levels of vocational training. In addition, American colleges offer two-year technical training programs for professionals who do not require higher education and provide direct services to families, groups, and individuals in the community.

At the professional level, four classes are accepted: a social worker with a bachelor's degree, a social worker with a master's degree, a certified social worker who graduated from the academy (doctor of social work), a real social worker (doctoral degree plus advanced practice) (*Lifintsev D.V., 2005, pp. 94-95*).

Training of social workers in the Free Economic Zone takes place at the student and postgraduate levels. Students have the opportunity to practice in agencies and social work organizations under the supervision of experienced practitioners. The purpose of training students is not only to form a personality, a qualified specialist, but also to provide conditions and opportunities for further study of the profession. The purpose of two-year postgraduate education is to train a higher level specialist, an independent practitioner, which involves the study of theory for one year and the study of specialization subjects and their testing in practice. The Council on Social Work Education (CSWE) (*Reamer F., 2001*) monitors the quality of education in social work schools and conducts periodic reviews of the curricula and courses offered by social work schools. should include disciplines and training in six areas: human behavior in the social environment, social policy, theory and practice of the profession, research, professional values and ethics, practical activities.

In general, the basis of the process of teaching social work in the United States is the concept of "vocational education" throughout life, which provides training programs for various levels (paraprofessionals, bachelors, masters, doctors in social work), retraining and advanced training courses at work. , at conferences and symposia, counseling and self-education. The purpose of training students is not only to form a personality, a qualified specialist, but also to provide conditions and opportunities for further study and its transition to the next level in obtaining a profession. In general, the system of training social workers in the United States can be considered democratic and flexible, it provides an opportunity to obtain a doctorate in social work.

The training of social workers in Canadian universities meets international standards and is dynamic, evolving and meets the needs of the social sphere in professional staff, research interests of students, provides access to education for all groups, including its vulnerable groups.

The system of training social professionals is built in accordance with the requirements of national standards and is controlled by a public national organization - the Canadian Association of Schools of Social Work.

The training of future social workers is quite flexible, provides continuity in the training of specialists. It is a differentiated, multilevel system that provides university-wide training; basic (first university) level, bachelor's degree; advanced (second university) level, master's and doctoral studies. The type of bachelor's degree program is determined by the results of general university theoretical training of students (51 credits and above - a two-year program, 30-48 credits - three years). Internships at the first university level are organized in two problematic areas of social work, taking into account the range of scientific interests of students. One-year master's program in social work is designed for students with a bachelor's degree in social work, two-year - for students with a bachelor's degree in other fields of science.

In contrast to the United States, Switzerland trains social workers, social educators, leisure professionals, and animators. Training schools bring these professionals together in an association. In Switzerland, there is the Association of Schools of Social Pedagogy, which contains 14 schools, the Association of Schools of Social Work - 10 schools, the Association of Schools of Socio-Cultural Animation - 4 schools (*Theory and Practice of Social Work, 2003. vol. 2, p. 288*).

In some cantons there are schools that train professionals for three areas, they are members of all three associations. Recently, there has been a trend towards merging associations. Each school reports to the cantonal government and to organizations that have the status of foundations or associations. Training of social educators, social workers, animators takes place at the college level. Anthropology, economics, social policy, social problems, philosophy, ethics, theology, medicine, psychiatry, etc. are studied in schools.

Of great interest is the training of social educators in CIS countries. Thus, Lithuania has a three-level system of training of social educators, where the first level - pre-professional training, is quite developed. Socio-pedagogical activities in Lithuania are influenced by the Catholic Church, which is often both its organizer and sponsor (*Social Education. 1995, p. 50*).

In Latvia, the training of social professionals is carried out in both public and private educational institutions. Thus, in 1988, a private Higher School of Social Work and Social Pedagogy "Attistiba" was established on the basis of the Center for Education and Retraining, which joined the European Council for Higher Education in 1991. Its students can apply for a diploma in the field of practical social work (study - 4 years), a bachelor's degree in social sciences (study period - 4.5 years). Training is carried out in four specialties: social administration, rehabilitation, social pedagogy, social insurance. Training involves theoretical study, practice, participation in projects, during which students have the opportunity to apply in practice the acquired knowledge, to study the methods of individual, group work, family therapy. Special subjects are taught by teachers from Germany, the USA, Sweden and other countries. Students have the opportunity to practice abroad. The school has an adult education center, which provides an opportunity to get a profession in a short time.

In Belarus, the training of social educators is conducted independently of the church, on a state basis, on the basis of pedagogical schools, pedagogical and other free educational institutions. Belarusian State Pedagogical University has a faculty of social

pedagogy, which gives the opportunity to get an education as a social pedagogue-practitioner, a bachelor's degree after the 5th year or a master's degree after the 6th year. Students study social work, social pedagogy, psychology, culturology, sports, etc. (*Social Education. 1995, p. 228*).

The training of social work specialists for the provision of social services is insufficiently covered in the educational programs of the Free Economic Zone of Ukraine. Unfortunately, there are only a few educational programs that reflect the "social services" component.

Conclusion. Studying the training of social workers in developed countries and Ukraine, we conclude that England, Austria, the United States have well-developed systems for training social workers. If in Austria, England and the United States there are multilevel systems that allow for a doctorate in social work, the training of social workers, teachers and animators in Switzerland is mainly at the level of secondary special education. Latvia, Lithuania and Belarus have relatively "young" training systems for social workers and teachers. At the same time, training is carried out at three levels, and the pre-professional level is quite well developed, which creates broad prospects for the profession of "social worker". It is possible to obtain bachelor's and master's degrees in social work, which provides countries with both the opportunity to create a teaching and research corps in the field of social work and social pedagogy.

Prospects for further research are to substantiate the main directions of improving the system of training specialists in social work to provide social services.

References:

1. Valeeva R.A., Koroleva N.E., Sakhapova F.KH. Sravnytel'nyy analiz modeley podgotovky sotsyal'nykh rabotnikov v SSHA, stranakh Zapadnoy Evropy y v Rossyy. Fundamental'nye yssledovaniya. 2014. № 5-1. S. 162-166
2. Kashpyreva T. B. Modernyzatsyya obrazovaniya spetsyalystov sotsyal'noy sfery v systeme mnohourovnevoy podgotovky studentov vo Frantsyy: dyss. ...kandydata ped. nauk: 13.00.08. Tula, 2004. 214 s.
3. Kovchyna I. M. Suchasni tekhnolohiyi sotsial'noyi roboty za rubezhem: navch.- metod. posibnyk. Kyiv, 2001. 95 s.
4. Kozubovskyy V. V. Sotsial'nyy zakhyst nepovnolitnikh u Velykiy Brytaniyi (porivnyal'nyy analiz). Uzhhorod : UzhNU, 2004. 129 s.
5. Korniyushyna R. V. Zarubezhnyy opyt sotsyal'noy roboty. Vladyvostok: Yzd-vo Dal'nevostochnoho unyversyteta, 2004. 85 s.
6. Lyfyntsev D. V. Sovremennyye kontseptsyy sotsyal'noy roboty v Soedynennykh Shtatakh Ameryky. Dyss. ... d-ra ped. nauk. 2005. URL : <https://www.disscat.com/content/sovremennyye-kontseptsii-sotsialnoi-raboty-v-soedinennykh-shtatakh-ameriki>
7. Romanovska L. Systema pidhotovky fakhivtsiv z sotsial'noyi roboty za kordonom na prykladi rozvynenykh krayin. Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. Pedahohichni nauk. 2013. Vyp. 3.
8. Solodyankyna O.V., Efymova N.N. Osnovy sotsyal'noho obrazovaniya : ucheb. posobye. Yzhevsk : [Udmurt-sky unyversytet], 2014. 126, [1] s.
9. Satsyal'nas vykhavanne: vopyt, problemy. Réd. kal. Butrym H.A. Barysh L.S. MiHCK, 1995. 236s.
10. Teoryya y praktyka sotsyal'noy roboty: otechestvennyy y zarubezhnyy opyt [Tekst] : [sbornik v 2 t.] / Assots. sotsyal. pedahohov y sotsyal. rabotnikov Rossyyskoy Federatsyy, Rossyyskaya akad. obrazovaniya ; [otv. red. T. F. Yarkyna, V. H. Bocharova]. Moskva ; Tula : Yzd-vo ASOPYR, 1993. 21 sm.
11. Reamer F. Ethics education in social work. Alexandria, VA: Council on Social Work Education, 2001.

12. Coordinated research in the social field. Study Group 1 on the initial and further training of social workers taking into account their changing role. Final report (DRAFT). Strasbourg, 1995. 71 p.
13. Brouns H.J., Kramer D. Social Work Education in Europe. A Comprehensive Description of Social Work Education in 21 European Countries. Frankfurt/Main, 1986. 585p.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Актуальність теми. Традиційно вважається, що показником демократичності суспільства є рівень соціальної політики держави, який би відповідав міжнародним стандартам.

Останнім часом спостерігаємо різке збільшення кількості людей, які потребують соціальної допомоги та підтримки, йдеться про появу в українському суспільстві таких груп: малозабезпечені, молодь з різними проявами девіантної та асоціальної поведінки, особи без певного місця проживання, жертви домашнього насильства та інші. Це спричинило необхідність переосмислення ролі соціальних послуг в житті людей і зміни всієї системи їх надання, а також професійної підготовки фахівців із соціальної роботи, здатних їх надавати.

У створенні та вдосконаленні системи професійної підготовки соціальних працівників використовують багатий зарубіжний досвід підготовки фахівців соціальної сфери та досвід соціальної роботи, що склався протягом десятиліть у вищій освіті України, що дасть змогу глибше осмислити саму специфіку соціальної роботи, запобігти помилкам при підготовці соціальних працівників у нашій країні, упровадити в навчання основні концепції, що пройшли випробування часом.

Мета статті – проаналізувати систему підготовки фахівців із соціальної роботи в зарубіжних країнах та визначити основні закономірності.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи є досить актуальною для теорії та практики сучасної соціальної роботи. Ці питання вивчали такі науковці, як О. Бартош, О. Безпалько, Н. Горішна, І. Зверева, З. Кияниця, В. Поліщук, Л. Романовська, Г. Скачкова та ін.

Виклад матеріалу. Сучасна система професійної підготовки соціальних працівників в Україні знаходиться на етапі свого розвитку. Одним із вагомих факторів, які вплинули на неї, є розповсюдження закордонного досвіду соціальної роботи.

Сьогодні в світі існує велика різноманітність освітніх закладів, що здійснюють підготовку соціальних працівників і соціальних педагогів. М. Єфімова наголошує, що освіта в галузі соціальної роботи в різних країнах Європи може бути частиною професійно-технічної освіти, частиною вищої освіти, окремою та інтегрованою частиною університетської освіти. Хоча практичні для всіх Європейських країн характерний процес академізації освіти, більшість соціальних працівників і педагогів проходять позауніверситетську підготовку, в основному в професійних училищах (*Солодянкина О.В., Єфімова Н.Н., 2014*).

Цікавим для нашого дослідження є виокремлення трьох великих груп країн у контексті підготовки соціальних працівників (*Coordinated, 1995. с. 17*) (табл. 1).

Таблиця 1

Європейські країни, в яких здійснюють підготовку соціальних працівників

Країна	Особливості підготовки фахівців соціальної сфери
I група	
Австрія	Навчання відбувається у восьми школах соціальної роботи. Існують три літні програми.
Бельгія	Соціальні працівники навчаються в 23 професійних коледжах.
Німеччина	Підготовку здійснюють на базі 82 шкіл соціальної педагогіки та соціальної роботи, серед яких державні та приватні освітні заклади.
Нідерланди	Підготовка соціальних працівників інтегрована в чотирьох великих вищих школах.
Франція	Підготовка ведеться в професійних школах і регіональних інститутах за трирічною програмою.
II група	
Чехія	Підготовку здійснюють на двох рівнях.
Угорщина	Підготовка відбувається на трьох рівнях.
Польща	Підготовка представлена школами соціальної роботи (термін навчання – 2,5 роки), факультетами коледжів, п'ятьма університетами (термін навчання – 5 років).
Болгарія	Початкова підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників, що реорганізована в 70-х роках, проводиться в приватних та державних університетах і в двох медичних школах.
Греція	Підготовка соціальних працівників відбувається протягом 3,5 років як частина технологічної освіти.
Норвегія	Підготовку здійснюють у коледжах та університеті в Грендайме.
Данія	Підготовка відбувається в незалежних школах соціальної роботи та за експериментальною програмою, спільно зі школою соціальної роботи в Копенгагені і університетом в Альбергом, що випускає магістрів.
III група	
Італія, Словенія, Іспанія	Є професійні школи, в яких можна отримати ступінь бакалавра.
Естонія, Ісландія, Швеція	Підготовку здійснюють на факультетах соціальної роботи в університетах. Для отримання ступеня бакалавра необхідна підготовка в середньому протягом 3-4 років
Англія	Для отримання ступеня бакалавра необхідна підготовка 2 роки.
Фінляндія	Навчання відбувається протягом 5 років.

Тип підготовки першої групи – позауніверситетський. До другої групи належать країни Східної Європи, в яких розвинений змішаний тип підготовки на різних рівнях (перший рівень представлений середніми (вторинними) школами, які готують фахівців для сфери соціальних послуг; другий рівень – коледжі з чотирирічним навчанням; третій, вищий рівень, представлений факультетами соціальної політики, соціології, соціальної роботи університетів), як університетський, так і позауніверситетський. У країнах третьої групи підготовка

ведеться в основному в університетах, однак, ця група не є однорідною. Виділяють три моделі підготовки, що передбачають навчання протягом 2-х, 3-4-х і 5-ти років.

Освітні програми підготовки соціальних працівників і педагогів зазвичай містять теоретичні і професійні знання, практичні та дослідницькі вміння. У Фінляндії, Швеції та Ісландії найбільша увага у процесі професійної підготовки зосереджена на формуванні і розвитку дослідницьких умінь соціальних працівників. Розподіл на загальні та спеціальні дисципліни, теорію і практику в освітньо-професійних програмах підготовки у кожній країні свій. Так, теоретичні знання майбутні соціальні працівники отримують при вивченні дисциплін «психологія», «медичина», «соціологія», «соціальна політика», «історія соціальної роботи», «методи соціальної роботи», «цивільне право» тощо. Додатковими дисциплінами вважають «статистику», «іноземні мови», «музику», «спорт», «мистецтво», «домоведення», «філософію».

Щодо співвідношення загальної і спеціальної підготовки, у ряді країн він спочатку студенти протягом 2–3 семестрів отримують базові знання, а потім – спеціальні. При цьому, особлива роль відводиться практичній підготовці. До прикладу, у Фінляндія, Данії практиці відводять від 20%, в Англії, Франції, Ірландії – до 50% навчального часу. Доволі поширеною є пропорція – 70% теорії і 30% практики.

В *Австрії* підготовка соціальних працівників і педагогів передбачає вивчення теоретичних предметів, навчання в формі проєктів і практику. Теоретична підготовка містить вивчення предметів двох блоків – гуманітарного та соціальних наук: психологія, педагогіка, соціальна медицина, право, соціологія, економічна і соціальна політика, соціальна філософія. Другий блок зацентрований на спеціальних предметах: теорії соціальної роботи, методах соціальної роботи, адмініструванні, методах дослідження, прикладному дослідженні, динаміці розвитку груп, мистецтві, ремеслах тощо. Кожен семестр студенти в групах, по 6–11 чоловік, працюють над творчим проєктом. Навчальний план передбачає 4 місяці практики, один з яких повинен бути проведений в установі соціального захисту дітей та молоді, другий місяць присвячений роботі з дорослим населенням. Решта два місяці практики проводяться в установах за вибором студентів (*Brouns H.J., Kramer D. 1986, с. 55*).

У *Німеччині* функціонує ієрархічно упорядкована, диференційована структура професійної підготовки соціальних педагогів за чотирима освітньо-професійними рівнями: допрофесійна підготовка, рівень професійних училищ, рівень середньої спеціальної освіти, рівень вищої освіти (*Романовська Л., 2013*).

Найбільш поширеними типами ЗВО є університети і вищі спеціальні школи. Університети традиційно мають пріоритет в дослідженнях і присвоєння вчених звань професора і хабілітованого доктора наук, з правом викладання у вищій школі. Вищі спеціальні школи мають в основному економічну, сільськогосподарську, соціально-педагогічну спрямованість, а також більш вузьку спеціалізацію в порівнянні з університетами, прикладний характер і більш короткий термін навчання (3-4 роки). Інтегровані вищі школи об'єднали в собі всі типи ЗВО і освітні ступені, забезпечуючи наступність і можливість продовження освіти аж до отримання наукового ступеня. Більшість соціальних педагогів та соціальних працівників Німеччини здобувають освіту у вищих спеціальних школах.

Л. Романовська наголошує, що вища соціальна освіта у Німеччині має свою специфіку, що полягає, по-перше, у практичній спрямованості навчання (наявність різних видів практик та проєктного навчання); по-друге, інтеграції, що поєднує підготовку соціальних педагогів і соціальних працівників (створення інтегративних форм навчання, дисциплін, курсів); по-третє, розподілі базового й основного навчання; по-четверте, розмежуванні у підготовці фахівців для наукової та практичної сфер (дипломованих спеціалістів з правом викладання у ЗВО і проведення наукових досліджень здійснюють підготовку в університетах; практичних працівників – у вищих спеціальних школах) (Романовська Л., 2013).

Особливий інтерес для нашого дослідження представляє досвід підготовки фахівців соціальної сфери Великобританії і США. Н. Корольова, порівнюючи зміст професійної підготовки соціальних працівників для освітніх закладів у Великій Британії та США, прийшла до висновку, що в її основі лежить міждисциплінарний системний підхід з урахуванням расового, етнічного, гендерного різноманіття. Програми розробляються з урахуванням принципу екстра дисциплінарної інтеграції, поглиблена спеціальна підготовка відповідно до спеціалізації та конкретних професійних завдань. Вдалим є поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю; орієнтація на соціальне замовлення і потреби ринку праці у формуванні кадрових ресурсів. Різниця полягає в тому, що основним принципом в підготовці соціальних працівників у Великобританії є спрямованість змісту на попередження неблагополуччя, превентивної допомоги. У свою чергу у США акцент робиться на терапевтичному аспекті, коли відбувається «лікування» вже наявної проблеми (Козубовський В. В., 2004).

У Великобританії структура підготовки фахівців соціальної роботи являє собою багатоступеневу систему, у якій перші чотири ступені – недипломовані соціальні працівники, які безпосередньо забезпечують обслуговування клієнтів у різних соціальних закладах. П'ятий–шостий ступені – це дипломовані фахівці з соціальної роботи, які пройшли відповідну підготовку в університетах чи коледжах.

Підготовка дипломованих фахівців соціальної сфери визначається Центральною радою з питань навчання і підготовки у соціальній роботі, завдяки якій вдалося впорядкувати освітні стандарти, розподіл державних замовлень та грантів на науково-дослідну діяльність у галузі соціальної роботи, видачу ліцензій на створення факультетів соціальної роботи, централізувати видачу дипломів про присудження кваліфікації випускникам (Козубовський В. В., 2004).

Центральна рада розробила стандартні вимоги, якими слід керуватися при організації освітнього процесу в усіх закладах освіти, що готують соціальних працівників. Однак ці правила не формують строгу визначену модель навчання, вони роблять акцент на критеріях акредитації студентів, у той же час заохочуючи гнучкий підхід до організації освітнього процесу та різноманітність форм і методів навчання.

Більшість ЗВО Великобританії не здійснює підготовку фахівців з соціальної роботи широкого профілю. При цьому обов'язковими є такі дисципліни, як: загальна, вікова та соціальна психологія, соціологія, фізіологія, соціальна політика, соціальні структури, управління, право, соціальне законодавство, теорія та практика соціальної роботи, філософія соціальної роботи, етика, інформатика тощо. За рахунок вибору спецкурсів студенти мають можливість обрати спеціалізацію відповідно до майбутньої професійної діяльності: з дітьми і

підлітками; з правопорушниками й ув'язненими; з хворими (у системі охорони здоров'я); з людьми з обмеженими можливостями; з людьми літнього віку; у громаді; у системі соціального захисту (*Корнюшина Р. В., 2004*).

У Франції підготовка соціальних працівників здійснюється на рівні середньої спеціальної і вищої освіти. Більшість освітніх закладів належить до недержавного сектору, де навчаються до 3/4 студентів. На зміст та напрями соціальної освіти у Франції впливають Кодекс освіти, Кодекс соціальної діяльності і сім'ї, Національна та регіональні схеми соціальної освіти, програми професійної підготовки фахівців соціальної сфери з різних спеціальностей.

Вища освіта соціальних працівників Франції є дворівневою: вища професійна освіта першого та другого циклу, який має два рівні. Навчання другого циклу є доступним для тих, хто має вищу професійну освіту першого циклу і трирічний професійний досвід діяльності в галузі соціальної роботи. Лише наявність диплома другого циклу вищої освіти надає можливість претендувати на адміністративні посади та кар'єрне зростання. В освітньо-професійних програмах підготовки фахівців з соціальної роботи особлива увага зосереджена на вивченні фахових та спеціальних дисциплін, відповідно менша – на освітніх компонентах загальноосвітньої, гуманітарної і соціально-економічної підготовки. Освітні заклади Франції зосереджують увагу на підготовці соціальних працівників вузької спеціалізації: соціальне асистування (*l'assistance sociale*), спеціалізоване виховання (*l'education specialisee*), анімація (*l'animation*) (*Ковчина І. М., 2001*). Базовими предметами підготовки є такі освітні компоненти: соціальна економіка; структура інститутів соціальної роботи; соціальне середовище; відношення між людьми; здоров'я, гігієна та медично-соціальний захист населення (*Каширцева Т. Б., 2004*).

У США існує професія «соціальний працівник», клієнтами якого є особи, що потребують допомоги: неповнолітні сім'ї, сім'ї, що мають проблеми у вихованні дітей, одинокі, важкі підлітки, правопорушники, опікуни і діти, чії батьки померли, люди літнього віку, емігранти і представники національних меншин та інші.

В 70-х роках у США було прийнято шестирівневу шкалу професійної кваліфікації – два рівня допрофесійної та чотири рівні професійної підготовки. Крім того, американські коледжі пропонують дворічні програми підготовки технічного персоналу, це фахівці, які не потребують вищої освіти і надають безпосередні послуги сім'ям, групам, окремим людям у громаді.

На професійному рівні прийняті чотири класи: соціальний працівник зі ступенем бакалавра, соціальний працівник зі ступенем магістра, дипломований соціальний працівник, який закінчив академію (доктор соціальної роботи), дійсний соціальний працівник (докторський ступінь плюс просунутий рівень практики) (*Лифинцев Д. В., 2005, с. 94-95*).

Підготовка соціальних працівників у ЗВО відбувається на студентському та аспірантському рівнях. Для студентів передбачена можливість практики в агентствах і організаціях соціальної роботи під наглядом досвідчених практиків. Метою підготовки студентів є не тільки формування особистості, кваліфікованого фахівця, а й забезпечення умов і можливості для подальшого навчання професії. Метою дворічної аспірантської освіти є підготовка фахівця вищого рівня, незалежного практика, що передбачає вивчення теорії протягом одного року і вивчення предметів спеціалізації та їх апробацію на практиці. За поліпшенням

якості освіти в школах соціальної роботи спостерігає Рада Навчання Соціальної Роботи (Council on Social Work Education (CSWE) (Reamer F., 2001), яка проводить періодичні перевірки навчальних планів і курсів, що пропонують школи соціальної роботи. Навчальний план обов'язково має містити дисципліни та тренінг з шести сфер: поведінка людини в соціальному оточенні, соціальна політика, теорія і практика професії, дослідження, професійні цінності та етика, практична діяльність.

Загалом, основу процесу навчання соціальній роботі в США становить концепція «професійної освіти» протягом усього життя, що передбачає програми підготовки фахівців різних рівнів (парапрофесіоналов, бакалаврів, магістрів, докторів в галузі соціальної роботи), програми перепідготовки та підвищення кваліфікації на курсах за місцем роботи, на конференціях і симпозіумах, консультування та самоосвіту. Метою підготовки студентів є не тільки формування особистості, кваліфікованого фахівця, а й забезпечення умов і можливостей для подальшого навчання і переходу його на наступний рівень в отриманні професії. Загалом систему підготовки соціальних працівників США можна вважати демократичною і гнучкою, вона дає можливість отримати ступінь доктора наук в галузі соціальної роботи.

Підготовка соціальних працівників в університетах *Канади* відповідає міжнародним стандартам і носить динамічний характер, що розвивається і дає змогу задовольняти потреби соціальної сфери в професійних кадрах, наукових інтересів студентів, забезпечує доступ до даної освіти всіх груп населення, зокрема його вразливі верстви.

Система підготовки фахівців соціальної сфери будується відповідно до вимог національних стандартів і контролюється громадською національною організацією – Канадська Асоціація Шкіл Соціальної Роботи.

Підготовка майбутніх соціальних працівників носить доволі гнучкий характер, забезпечує наступність у підготовці фахівців. Вона являє собою диференційовану, багаторівневу систему, що передбачає загальноуніверситетську підготовку; базовий (перший університетський) рівень, бакалаврат; просунутий (другий університетський) рівень, магістратуру та докторантуру. Вид освітньої програми бакалаврату визначається за результатами загальноуніверситетської теоретичної підготовки студента (51 кредит і вище – дворічна програма, 30–48 кредитів – трирічна). Практика на першому університетському рівні організовується в двох проблемних сферах соціальної роботи, враховуючи коло наукових інтересів студентів. Однорічна магістерська програма з соціальної роботи призначена для студентів, які мають ступінь бакалавра в соціальній роботі, дворічна – для студентів зі ступенем бакалавра в інших галузях науки.

На відміну від США, в *Швейцарії* здійснюють підготовку соціальних працівників, соціальних педагогів, фахівців у сфері дозвілля, аніматорів. Школи з підготовки цих фахівців об'єднують в асоціації. У Швейцарії є Асоціація шкіл соціальної педагогіки, що містить 14 шкіл, Асоціація шкіл соціальної роботи – 10 шкіл, Асоціація шкіл соціокультурної анімації – 4 школи (*Теорія и практика соціальної роботи, 2003. т. 2, с. 288*).

У деяких кантонах існують школи, які готують фахівців для трьох сфер, вони є членами всіх трьох асоціацій. Останнім часом спостерігається тенденція до об'єднання асоціацій. Кожна школа підпорядковується уряду кантону та

організаціям, які мають статус фондів або асоціацій. Навчання соціальних педагогів, соціальних працівників, аніматорів відбувається на рівні коледжу. У школах вивчають антропологію, економіку, соціальну політику, соціальні проблеми, філософію, етику, теологію, медицину, психіатрію тощо.

Значний інтерес представляє підготовка соціальних педагогів в країнах ближнього зарубіжжя. Так, у *Литві* створено трирівневу систему підготовки соціальних педагогів, де перший рівень – допрофесійна підготовка, є доволі розвиненою. На соціально-педагогічну діяльність у Литві впливає католицька церква, яка часто є одночасно і її організатором, і спонсором (*Соціальнас выхаванне. 1995, с. 50*).

У *Латвії* підготовка фахівців соціальної сфери здійснюється як у державних, так і в приватних освітніх закладах. Так у 1988 р. на базі центру навчання і перепідготовки була створена приватна Вища школа соціальної роботи та соціальної педагогіки «Аттїстіба», що увійшла в 1991 р. до Європейської Ради з вищої освіти. Її студенти можуть претендувати на диплом у галузі практичної соціальної роботи, (навчання – 4 роки), диплом бакалавра соціальних наук (термін навчання – 4,5 років). Підготовку здійснюють за чотирма спеціальностями: соціальна адміністрація, сфера реабілітації, соціальна педагогіка, соціальне страхування. Навчання передбачає теоретичне вивчення, практику, участь у проєктах, в ході яких студенти отримують можливість застосувати на практиці набуті знання, вивчати методи індивідуальної, групової роботи, сімейної терапії. Спеціальні предмети ведуть викладачі з Німеччини, США, Швеції та інших країн. Студенти мають можливість проходити практику за кордоном. При школі є центр освіти дорослих, який дає можливість за короткий термін отримати професію.

У *Білорусії* підготовка соціальних педагогів ведеться незалежно від церкви, на державній основі, на базі педагогічних училищ, педагогічних та інших ЗВО. Білоруський державний педагогічний університет має факультет соціальної педагогіки, що дає можливість отримати освіту соціального педагога-практика, звання бакалавра після закінчення 5 курсу або магістра після закінчення 6 курсу. Студенти вивчають соціальну роботу, соціальну педагогіку, психологію, культурологію, спорт тощо (*Соціальнас выхаванне. 1995, с. 228*).

Підготовка фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг недостатньо висвітлена в освітніх програмах ЗВО України. На жаль, лише подекуди зустрічаються освітні програми, в яких відображено компонент «соціальні послуги».

Висновок. Вивчаючи підготовку соціальних працівників у розвинених країнах світу й Україні, ми робимо висновки, що Англія, Австрія, США мають добре розвинені системи підготовки фахівців з соціальної роботи. Якщо в Австрії, Англії та США склалися багаторівневі системи, що дають можливість отримання ступеня доктора в галузі соціальної роботи, то підготовка соціальних працівників, педагогів та аніматорів в Швейцарії відбувається, в основному, на рівні середньої спеціальної освіти. Латвія, Литва і Білорусь мають порівняно «молоді» системи підготовки соціальних працівників і педагогів. У той же час підготовку здійснюють на трьох рівнях, причому допрофесійний рівень доволі добре розвинений, що створює широкі перспективи для професії «соціальний працівник». Можливо отримання ступенів «бакалавра» та «магістра» в галузі

соціальної роботи, що забезпечує країни як можливість створення викладацького, так і дослідницького корпусу в галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні основних напрямів удосконалення системи підготовки фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг.

Список використаних джерел:

1. Валеева Р.А., Королева Н.Е., Сахапова Ф.Х. Сравнительный анализ моделей подготовки социальных работников в США, странах Западной Европы и в России. *Фундаментальные исследования*. 2014. № 5-1. С. 162-166
2. Кашпирева Т. Б. Модернизация образования специалистов социальной сферы в системе многоуровневой подготовки студентов во Франции: дисс. ...кандидата пед. наук: 13.00.08. Тула, 2004. 214 с.
3. Ковчина І. М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом: навч.- метод. посібник. Київ, 2001. 95 с.
4. Козубовський В. В. Соціальний захист неповнолітніх у Великій Британії (порівняльний аналіз). Ужгород: УжНУ, 2004. 129 с.
5. Корнюшина Р. В. Зарубежный опыт социальной работы. Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. 85 с.
6. Лифинцев Д. В. Современные концепции социальной работы в Соединенных Штатах Америки. Дисс. ... д-ра пед. наук. 2005. URL: <https://www.dissercat.com/content/sovremennye-kontseptsii-sotsialnoi-raboty-v-soedinennykh-shtatakh-ameriki>
7. Романовська Л. Система підготовки фахівців з соціальної роботи за кордоном на прикладі розвинених країн. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 3.
8. Солодянкина О.В., Ефимова Н.Н. Основы социального образования : учеб. пособие. Ижевск : [Удмуртский университет], 2014. 126, [1] с.
9. Соціальна виховання: воль, проблеми. Рэд. кал. Бутрым Г.А. Барыш Л.С. МінСК, 1995. 236с.
10. Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт [Текст]: [сборник в 2 т.] / Ассоц. социал. педагогов и социал. работников Российской Федерации, Российская акад. образования; [отв. ред. Т. Ф. Яркина, В. Г. Бочарова]. Москва; Тула: Изд-во АСОПИР, 1993. 21 см.
11. Reamer F. Ethics education in social work. Alexandria, VA: Council on Social Work Education, 2001.
12. Coordinated research in the social field. Study Group 1 on the initial and further training of social workers taking into account their changing role. Final report (DRAFT). Strasbourg, 1995. 71 p.
13. Brouns H.J., Kramer D. Social Work Education in Europe. A Comprehensive Description of Social Work Education in 21 European Countries. Frankfurt/Main, 1986. 585 p.